

Ceramica daco-getică din interiorul arcului Carpatic (sfârșitul sec. III a. Chr. – începutul sec. I a. Chr.)

Paul PUPEZĂ

Cuvinte cheie: celți, ceramică, cronologie, daci, tipologie, veac întunecat.

Keywords: Celts, pottery, chronology, Dacians, typology, Dark Age.

I. Introducere

Produsele ceramice sunt cele mai frecvente materiale arheologice descoperite în siturile aparținând civilizației daco-getice. Importanța lor este deosebită, informațiile pe care le furnizează sunt dintre cele mai bogate în conținut.

Fiecare perioadă istorică are tipuri de materiale specifice, inclusiv ceramice. Perioada de la sfârșitul sec. III a. Chr. și până la începutul sec. I a. Chr. din istoria daco-geților nu face excepție. Este un interval de timp considerat uneori ca fiind un veritabil *veac întunecat*, în care întunecimea perioadei nu rezidă atât în lipsa izvoarelor antice, ci mai degrabă în caracterul lor lacunar și ambiguu. Se adaugă aici și specificul deosebit al epocii, una de tranziție de la *perioada de aur al aristocrației getice* (sec. V – III a. Chr.) la *regatul argintului dacic* (sec. I a. Chr. – I p. Chr.)¹, în care se pot observa clar diferențierile dintre aspectul general al civilizației la debutul perioadei și la finalul ei dar procesul efectiv al transformărilor este greu de surprins.

O privire de ansamblu asupra siturilor daco-getice databile în această perioadă lasă impresia unei abundențe a materialului arheologic, în special a celui ceramic (Pl. I). Însă, situațiile cu adevărat relevante pentru definirea unor elemente, mai mult sau mai puțin importante, ale civilizației daco-getice sunt puține. De aceea, am preferat o triere a descoperirilor selectându-le pe cele cu un bogat inventar arheologic, de preferință în complexe închise, care să permită formularea unor concluzii pertinente.

Dincolo de specificul ei, perioada prezintă unele dificultăți în încadrarea etnică a descoperirilor. Generalizarea unor termeni ca *daci* sau *Dacia* pentru un teritoriu geografic vast este un fenomen istoriografic care începe o dată cu a doua jumătate a sec. I a. Chr. când va pune în umbră celălalt etnonim din epocă, *geți*². În atare condiții, folosirea în istoriografia modernă a unor termeni precum *daci* sau *daco-geți*, pentru teritoriul intracarpatic de la sfârșitul sec. III a. Chr. și până la începutul sec. I a. Chr., prezintă unele inconveniențe. Din aceste motive am preferat utilizarea unor formulări neutre, precum *autohton* sau *tradiție locală*, pentru a desemna elementele cu origini în prima epocă a fierului, indiferent de trăsăturile lor particulare. Termenul *daco-geți*, utilizat uneori excesiv, a ajuns să aibă un caracter mai degrabă general³, sens cu care apare în titlul lucrării de față, și va fi folosit doar pentru referiri largi, specifice unei arii culturale (așezare, necropolă, monedă, tipuri ceramice) și mai puțin ca indicator etnic propriu-zis.

II. Tipuri ceramice

Realizarea unor serii crono-tipologice în cazul ceramicii daco-getice din acest interval de timp, comportă câteva probleme de ordin general. În primul rând, materialul ca atare prezintă dificultăți de încadrare din

1 Sârbu, Florea 1997, p. 92.

2 Petolescu 2000, p. 13-24.

3 Vulpe 1998, p. 2-12.

Paul Pupeză

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca
e-mail: paulpupeza@yahoo.com

cauza formelor care se perpetuează o perioadă îndelungată, a frecvențelor elemente particulare sau a numărul mic de cuptoare descoperite. O altă problemă ține de prelucrarea materialului descoperit, în care lipsește un limbaj comun terminologic, modalitățile de clasificare a pieselor sunt diferite, iar monografiile de sit sunt foarte puține. Totodată, numărul siturilor care să acopere întreaga perioadă de studiu este foarte mic, sec. II a. Chr. dovedindu-se a fi un punct final pentru unele sau, din contră, un punct de pornire pentru altele.

II. 1. Cana

Prin cană se înțelege recipientul ceramic cu o toartă, corpul mai mult sau mai puțin bombat și gura largă⁴. Calitatea pastei este în general bună, iar modelarea s-a făcut cu mâna și mai rar la roata. Vasele sunt arse atât inoxidant cât și oxidant, culorile variază de la negru-cenușie spre brun-roșcat. Suprafața vaselor este frecvent acoperită de un slip negru, lustruit. Originea acestor recipiente trebuie căutată în cămile bitronconice din prima epocă a fierului⁵.

Cămile au fost utilizate pentru consumarea, turnarea sau păstrarea lichidelor. Slipul lustruit avea o funcționalitate ornamentală, dar și un pronunțat rolul utilitar, de creștere a impermeabilității⁶. Pentru băutul lichidelor au fost folosite recipientele mici, cu gura relativ largă și buza corespunzătoare. Recipientele de dimensiuni mai mari, bombate în partea inferioară, cu gâtul bine marcat, au fost folosite la turnatul sau păstratul lichidelor⁷. Utilizarea lor în cult s-a făcut probabil pentru libații dar și ca urnă funerară.

II.1.a. Cana bitronconică

Este tipul de cană care apare cel mai frecvent în descoperiri. Sunt realizate atât cu mâna cât și la roată, în primul caz raportul dintre arderea oxidantă și inoxidantă fiind relativ egal, iar în cel de-al doilea predominând arderea reducătoare. Buza lor este evazată, ușor rotunjită, și rar dreaptă. Dimensiunile variază, majoritatea fiind mijlocii. Sunt frecvent acoperite de un slip lustruit, negricios.

Dincolo de aceste trăsături generale⁸, se pot observa unele mici diferențieri pornind de la forma torții, ornamentație, tehnica de lucru și chiar variații ale profilului. Astfel, s-au descoperit căni care au cele două trunchiuri de con aproximativ egale (Galații Bistriței⁹ – jud. Bistrița-Năsăud; Moigrad, jud. Sălaj¹⁰ – Pl. II/2; Sf. Gheorghe, jud. Covasna¹¹ – Pl. II/3; Slimnic, jud. Sibiu¹² – Pl. II/4; Sighișoara, jud. Mureș¹³ – Pl. II/6, 15; Voivodeni, jud. Mureș¹⁴ – Pl. II/17), dar la unele exemplare trunchiul superior este puțin mai mare decât de cel inferior (Morești, jud. Mureș¹⁵ - Pl. II/9; Pecica, jud. Arad¹⁶ - Pl. III/12, 15; Seușa,

4 Glodariu, Iaroslavschi, Florea et ali 1998, p. 210.

5 Teodor 1967, p. 34. Crișan 1969, p. 121. Moscalu 1983, p. 84. Nemeti 1988, p. 97, 99-100.

6 Crișan 1969, p. 127. Ursachi 1995, p. 34.

7 Florea 1997, p. 93.

8 Analogii: Bordușani, jud. Ialomița (Trohani 2006, pl. 50/8, 79/1); Brad, jud. Bacău (Ursachi 1995 a, pl. 55/9, 97/14, 98/18); Ciolănești din Deal, jud. Teleorman (Petrescu-Dâmbovița 1974, fig. 1/4-6); Ciurea, jud. Iași (Babeș 1993, Taf. 30/21); Glăvănești, jud. Iași (Babeș 1993, Taf. 27/11); Grădiștea, jud. Brăila (Sârbu 1996, pl. 35/3, 59/2-4, 78/2); Groșșani, jud. Olt (Popilian, Nica 1998, pl. 44/1); Pleașov, jud. Teleorman (Preda 1986, pl. 11/2, 22/4); Poiana, jud. Galați (Vulpe, Teodor 2003, fig. 162/5, 163/4); Vlădiceasca, jud. Călărași (Trohani 1976, pl. 11/1, 13/3, 5, 6); Zimnicea, jud. Teleorman (Alexandrescu 1980, C10M61, fig. 26/3; C10M108, fig. 39/3; C10M112, fig. 25/8; C14M1, fig. 25/6).

9 Crișan 1966, fig. 27/4. Datarea descoperirilor de la Galații Bistriței – *La Hrube* s-a făcut larg, pe parcursul sec. III – II a. Chr.

10 Pop, Matei 2001, p. 264, pl. 4/4. Prima etapă de folosire a Măgurii Moigradului de către daci începe la sfârșitul sec. II a. Chr. continuând apoi în sec. I a. Chr.

11 Crișan 2000, p. 124, pl. 39/4. Cel mai timpuriu nivel de locuire de la Sf. Gheorghe – *Bedehaza* a fost datat pe parcursul sec. III-II a. Chr.

12 Glodariu 1981, p. 36, pl. 58/3. Primul nivel de locuire de la Slimnic - *Șarba-Stempen* datează de la sfârșitul sec. III a. Chr. și pe parcursul sec. II a. Chr.

13 Crișan 1969, pl. LXVI/1, 3. Cel mai timpuriu nivel de locuire de la Sighișoara – *Dealul Turcului* pare să acopere sec. II a. Chr. și începutul sec. I a. Chr., dar lipsesc contextele clare.

14 Petică 1979, p. 127-133. Informații D. Cioată. Complexul descoperit în incinta școlii poate fi încadrat cronologic în a doua jumătate a sec. II a. Chr. sau în prima jumătate a sec. I a. Chr.

15 Horedt 1979, Abb. 21/8. Berecki 2008, Pl. 47/6. Descoperirile de la Morești – *Podei* au fost datate de la sfârșitul sec. III a. Chr. și până la începutul sec. II a. Chr.

16 Crișan 1978, Pl. LIX/3, 4. Nivelul timpuriu al locuirii de la Pecica - *Șanțul Mare* a fost data larg în sec. III – II a. Chr.